

Carl Zeiss, Jena – az örök legenda

Pontosan 30 évvel ezelőtt kerültem szó szerint kézzel fogható közelségbe a jénai Zeiss cég néhány csillagászati termékével. Az eltelt 30 évben jelentős változások zajlottak a távcsövek, optikák világában, de számomra a Zeiss-lencsék varázsa mit sem változott. Három évtized alatt több, Zeiss-lencsével készült műszert építettem, ezek közül két objektív történetét szeretném megosztani.

Sajnos a Zeiss cég már 1994 óta nem foglalkozik (amatőr) csillagászati objektívek gyártásával. Így manapság egyre kevesebb eséllyel találkoznak ezekkel a kiváló lencsékkel, ráadásul egyre magasabbra emelkedő értékük miatt egyre inkább elérhetetlenné válnak. A Zeiss termékek rajongói kifejezetten gyűjtik ezeket a műszereket, hogy eredeti alkatrészeket-kiegészítőket felhasználva eredeti állapotukba állítsák vissza őket. Manapság az egykor elérhető áron beszerezhető Zeiss-lencsék és távcsövek helyett – szerencsére egyre megbízhatóbb minőségű – elsősorban kínai távcsövek alkotják az amatőrök eszköztárát.

Első, Zeiss-műszerekkel kapcsolatos értesüléseimet 35 esztendővel ezelőtt szereztem az Albireo 88-as (június-július) számából, Mohácsi Gyula írásából. Az azóta megszűnt Föld és Ég c. folyóirat 1981. januári számának 30. oldalán egész oldalas ismertető fájdtotta szívemet a Zeiss-termékek magyarországi forgalmazásával és a termékek árával kapcsolatban. Általános iskolás diákként – bizonyára sok, hasonló korú amatőrtársam ismeri az érzést – szó sem lehetett gyári távcső, vagy akár okulár megvásárlásáról. Álmodozni azonban lehetett: a 6,1 Ft-os keletnémet márka-árfolyamra (1979. június 1-én és 15-én) máig emlékszem, hiszen a cikkek mellé feljegyeztem az aktuális árfolyamokat.

1984-ben végül rám köszönt a szerencse. Egy csereüdvülés keretében az akkori NDK-ban jártam, többek között Berlinbe

is ellátogattam. Az Alexanderplatztól nem messze eső fotósboltban szerettem volna maradék pénzemen egy 110/750-es objektívet vásárolni. Sajnos ez az optika éppen nem volt raktáron így végül egy 80/1200 AS objektívvel és egy 10x50-es Jenoptem binokulárral tértem haza, körülbelül 4000 forintnak megfelelő összeggel gazdagítva az üzlet pénztárát.

Hazaérkezésem után az objektívet egy egyszerű szürke PVC csőbe szerelve kezdtem használni. Később az Ofotért budapesti üzletéből, szüleim támogatásával egy 50/540C objektívet tartalmazó optikai készletet is sikerült beszerezni, amelyben már egy műanyag okulárkihuzat és két Huygens-okulár (16 és 25 mm) is helyet kapott. A távcsövet a mellékelt útmutató alapján szereltem meg, majd számtalan észlelést végeztem a két külön állványra szerelt műszerrel.

Nem csak jómagam, de számos amatőrtárs használta akkoriban ezeket a kiváló távcsöveket. A Meteor 1989. januári számában Babcsán Gábor és Iskum József írtak a műszerekről, de még 1994-ben is jelentek meg összehasonlító tesztek szintén Babcsán Gábor tollából. Kocsis Antal, Papp Sándor, és rengeteg más amatőr készített kiváló megfigyeléseket hasonló műszerekkel, amelyek a Meteor és az Albireo hasábjain jelentek meg.

Közben munkába álltam, de gyári távcső beszerzésére továbbra sem gondolhattam. Azt azonban elhatároztam: ha anyagi lehetőségeim egyszer majd megengedik, szakemberrel építtetem át meglévő műszereimet saját igényeimnek legjobban megfelelő formában, de professzionális kivitelben. Addig pedig örömet leltem a kiváló minőségű objektívben még akkor is, ha szerelésük és kiegészítőim kezdetlegesnek voltak mondhatók. Fogaslécs kihuzat, pláne motoros fókuszírozó, óragép – még csak az álmok világában léteztek számomra, számítógépes

vezérlés pedig legfeljebb az ismeretterjesztő műsorokban vagy külföldi szakfolyóiratokban létezett.

A 80/1200-as AS objektív és az 50/540-es C objektív tubusba szerelve, Zeiss IB mechanikán

Lassan elkövetkezett a rendszerváltás, a két német állam egyesült, és a megváltozott viszonyok elérték a Zeiss gyárat is. A termékek ára emelkedett, még nehezebbé téve a műszerek, optikák beszerzését. Nagy reményekkel tekintettünk a jövőbe, hiszen a cég számos újdonsággal képviseltette magát még az 1993-as ausztriai távcsöves találkozón, ahol például 100/640-es, és 150/1200-as APQ-műszere is jelen volt. Azonban a következő évben véget ért az amatőrök számára gyártott optikai elemek és eszközök előállítás.

Régi, házilag szerelésükben egészen 2008-ig használtam az előbb említett két műszeremet. Ekkor azonban egy tapasztalt távcsőépítővel, Zentai Istvánnal kerültem kapcsolatba, aki szépségesen vállalkozott a két lencse gyári minőségű távcsőbe történő szerelésére. A két, hasonló nyílászívú

($f/10,8$ és $f/15$) műszer párban való használata valószínűleg ma is kuriózumnak számít. A párban való használat során az 50 mm-es műszer természetesen vezetőtávcsőként is használható (fénygyűjtő képességének megfelelő vezetőcsillag kiválasztásával), sőt, utazótávcsőként is sokat használok a mai napig is.

A régen vágyott, professzionális szintű tubusok tervezése 2008 nyarán kezdődött, majd már szeptemberben javában folyt a munka. Mindkét lencse megfelelő méretű alumínium csőbe került. Mind a 80 mm-es objektív foglalat, mind pedig az UMA u.d.2 típusú motoros fókuszírója jusztrórozható, így a két elem egytengelyűsítése nem okozhat problémát. A 2"-es, kézívezelővel is ellátott fókuszíróhoz természetesen 31,7 mm-es (1,25") és 24,5 mm-es (0,96") okulárok fogadására képes, eloxált alumínium adapterek is készültek. Hasonló tubus készült a kisebb, vezetőtávcsőként használható műszer számára is. Mindkét műszerhez természetesen harmatsapka, hermetikusan záró sapka, valamint külön prizmasín tartozik, így a megfelelően óvott tubusok külön-külön is használhatóak. A tubusok végül egy autofényező műhelyben nyerték el végső színüket. Az átépítés igen gyorsan lezajlott, így 2008. októberének végén már használhattam a műszereket, amik eleinte egy Zeiss Telemator mechanikán kaptak helyet. Később a távcsőpáros átkerült a mai napig is használt Zeiss Ib mechanikára.

Manapság egészen más a távcsövek világa, mint három évtizeddel ezelőtt volt. A viszonylag kis fényerejű, akromatikus refraktorok helyét egyre inkább átveszik a nagyobb fényerejű, kétségkívül jó minőségű apokromatikus műszerek. Bár az optikai rendszerek gyártásának technológiája, az objektívek minősége is rengeteget fejlődött, az akkori csúcstechnikát képviselő lencsék ma is megállják a helyüket. Ma is éppen ugyanazt a 30 évvel ezelőtti élményt és örömet adják, ha felkeresek velük egy-egy, a három évtized alatt akár már számtalanszor megfigyelt objektumot.

Bucsi Gábor